

ОСОБЛИВОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Самойлик Ю.В., к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

Виявлено тенденції розвитку корпоративних структур в агропромисловому комплексі та особливості корпоративного управління в цій галузі. Розроблено структурну модель рівнів корпоративного управління підприємств агропромислового комплексу.

Tendencies of development of corporate structures in agriculture and characteristics of corporate governance in this area. The model structure of corporate governance agricultural enterprises.

Постановка проблеми. На ефективність функціонування підприємства впливає значна кількість чинників, одним із яких є організаційно-правова форма господарювання. Для ринкової економіки характерний плюралізм форм власності, тому нині в Україні існують підприємства різних видів. Складним питанням є визначення оптимальної організаційно-правової форми підприємства залежно від галузі функціонування. Особливо проблематично вирішити це питання в агропромисловому комплексі, оскільки дана сфера характеризується значними інтеграційними міжгалузевими зв'язками, спеціалізацією і концентрацією виробництва, підвищеною ризиковістю господарювання тощо.

В Україні і у світі в цілому досить поширеним є механізм створення корпоративних структур насамперед через реєстрацію акціонерних товариств. У національній економіці, так як і в господарстві інших країн, така форма власності характерна для значної кількості суб'єктів господарювання і є досить ефективною та конкурентоспроможною. Для національної аграрної сектору, порівняно з іншими галузями, не характерна значна корпоратизація, особливо для другої сфери АПК – сільського господарства. Однак, так форма господарювання, як корпорація, має низку переваг, які при ефективній системі управління можуть суттєво підвищити рівень конкурентоспроможності аграрних структур, тому проведення дослідження в даному напрямі є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам корпоративного управління приділяє увагу низка науковців, зокрема І.Б. Івасів, І.В. Бурачек, Н.В. Давиденко, Д.П. Доманчук, О.В. Комарчук, А.М. Котов, Н.Г. Пікуль, В.В. Свительська та ін. Так, Пікуль Н.Г. акцентує увагу на перевагах корпоративної форми господарювання та проблемах корпоративного управління: “до основних переваг даної форми господарювання належать: високий ступінь мобілізації фінансових ресурсів; обмежена відповідальність учасників, тобто кожний акціонер в і доповідає за боргами корпорації тільки в межах своїх акцій; можливість легкої зміни власника цінних паперів; колегіальність прийняття основоположних рішень загальними зборами акціонерів як найдемократичніша форма управління бізнесом; практична придатність для будь-якої галузі економічної діяльності. Ключовою проблемою у сфері корпоративної власності є проблема корпоративного управління, суть якої

полягає у забезпеченні реального захисту прав і законних інтересів усіх учасників акціонерних товариств, передусім акціонерів як співвласників товариства [4, с. 239].

Івасів І.Б. розглядає корпоративне управління у контексті глобального фінансового регулювання і наголошує на тому, що “одним з важливих напрямів розвитку глобального управління фінансовою системою є корпоративне управління. У системі глобального фінансового регулювання потрібно враховувати стандарти корпоративного управління, котрі використовуються міжнародними та національними фінансовими інститутами. Глобалізація фінансових ринків зумовлює необхідність існування принаймні мінімальних міжнародних стандартів корпоративного управління для фінансових установ задля зменшення системних ризиків і підвищення стабільності фінансових ринків [3, с. 312].

Давиденко Н.В. акцентує свої дослідження на фінансових аспектах корпоративного управління і стверджує, що “особливість акціонерного товариства щодо організації управління фінансами полягає у відокремленні функції володіння капіталом (який належить широкому колу юридичних і фізичних осіб – акціонерам) від функції управління, яка переходить до рук фахівців – менеджерів” [2, с. 156]. Бурачек І.В., Свіцельська В.В. зосереджують свої дослідження на питаннях корпоративного контролю в акціонерних товариствах і зазначають, що “під моделлю корпоративного контролю слід розуміти розроблену конструкцію, що відображає ефективний розподіл контролю в акціонерному товаристві між власниками і менеджерами” [1, с. 42].

Не дивлячись на значну кількість праць, присвячених питанням корпоративного управління, малодослідженою заслідженими залишаються особливості корпоративного управління в агропромисловому комплексі, що вимагає проведення додаткових розвідок цього аспекту.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення особливостей та побудова структурної моделі рівнів корпоративного управління в агропромисловому комплексі

Виклад основного матеріалу. Інститут власності – це один з найважливіших елементів ринкової економічної системи, який є поштовхом до формування конкурентного середовища та поступального розвитку. Власність – це не лише форма суспільних відносин, яка виникає у процесі обміну засобами та предметами праці, а і механізм, через який відбувається становлення системи взаємозв’язків, як всередині економічної системи, так і поза нею, структури управління, мотиваційних методів і важелів тощо. Власність поділяється на індивідуальну і колективну, водночас корпоративне підприємство поєднує в собі ці дві форми. Корпорації утворені кількома засновниками шляхом об’єднання їх капіталів. Корпорацією є акціонерне товариство, капітал якого розподілений на акції, що розповсюджуються як всередині підприємства (приватне товариство), так і за його межами (публічне товариство). Станом на 1.01.2012 р. в Україні налічується 25909 акціонерних товариств, з них публічних – 2894, відкритих – 4649, приватних – 4000, закритих – 14366. (рис. 1).

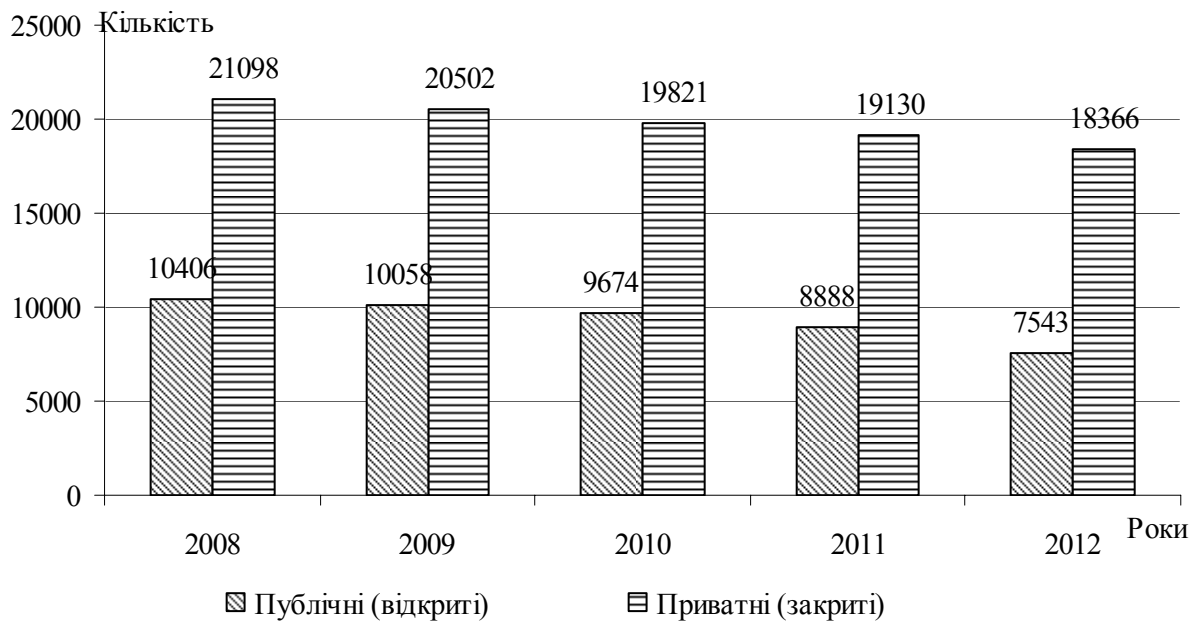

Рис. 1. Показники динаміки кількості публічних і приватних акціонерних товариств в Україні, 2008-2012 рр.

Джерело: побудовано автором за [5].

Порівняно з 2008 р. загальна кількість акціонерних товариств зменшилася на 5595, або на 17,8 %, у тому числі публічних (відкритих) – на 2863 (27,5 %), приватних (закритих) – на 2732 (12,9 %). У загальній структурі кількості суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання питома вага акціонерних товариств складає 1,96 %, що порівняно з 2008 р. на 0,7 п.п.

Якщо говорити про сільське господарство, то для даної галузі взагалі мало характерною є корпоративна форма власності. Акціонерні товариства створюються у переробній галузі, зокрема у харчовій. Найбільшу питому вагу у структурі акціонерних товариств харчової промисловості займають: молочна промисловість – 105 товариств (20,7 %), виробництво хліба і хлібобулочних виробів – 94 підприємства, або 18,5 %, виробництво напоїв, у тому числі мінеральних вод – 82 суб'єкта господарювання, або 16,1 %, м'ясна промисловість – 49 підприємств, або 9,6 % (рис. 2).

У 2011 р. порівняно з 2008 р. кількість акціонерних товариств у харчовій промисловості зменшилася на 61,1 %. Причинами незначного поширення корпоративної власності в агропромисловому комплексі і зокрема у сільському господарстві пов'язані з особливостями управління в даному секторі економіки і полягають у такому:

1. Складність створення порівняно з такими формами, як товариство з обмеженою відповідальністю, приватне підприємство і т.п.
2. Значний статутний капітал – 1250 мінімальних заробітних плат.
3. Особливості сільського господарства, що пов'язані із використанням землі як фактора виробництва.
4. Існування пайової власності та недосконалого механізму відносин щодо використання, присвоєння та розпорядження паями.

5. Складність управління корпорацією.

6. Посилений контроль з боку акціонерів, якого немає при створенні іншого господарського суб'єкта.

7. Зростання ролі агрохолдингів та сільськогосподарських кооперативів, які доводять свою конкурентоспроможність на ринку.

8. Небажання оприлюднювати фінансово-економічну інформацію, що передбачено законодавством для публічних акціонерних товариств.

Рис. 2. Структура кількості акціонерних товариств України, 2011 р.

Джерело: побудовано автором за [5].

Розвиток корпоративного управління в агропромисловому комплексі має низку переваг, зокрема: широке залучення капіталів; формування інституту власності на селі; стимулювання працівників через їх участь у прибутках; збільшення вартості підприємства; залучення пайовиків у вигляді акціонерів. При цьому механізм корпоративного управління в агропромисловому комплексі має враховувати особливості галузі та передбачати розподіл функцій чітко до статусу суб'єкта управління (рис. 3).

Отже, суб'єктів корпоративного управління доцільно поділити на два рівня. Перший рівень не обов'язково передбачає участь даної групи в управлінні, виробничому процесі чи реалізації продукції. Суб'єкти цього рівня по суті є інвесторами, роль яких може бути обмеженою контролем і розподілом прибутків. Важливо те, що до суб'єктів корпоративного управління першого рівня в окремому статусі доцільно віднести власників земельних паїв, які повинні бути наділені додатковим правом голосу при вирішенні стратегічних завдань корпоративного управління.

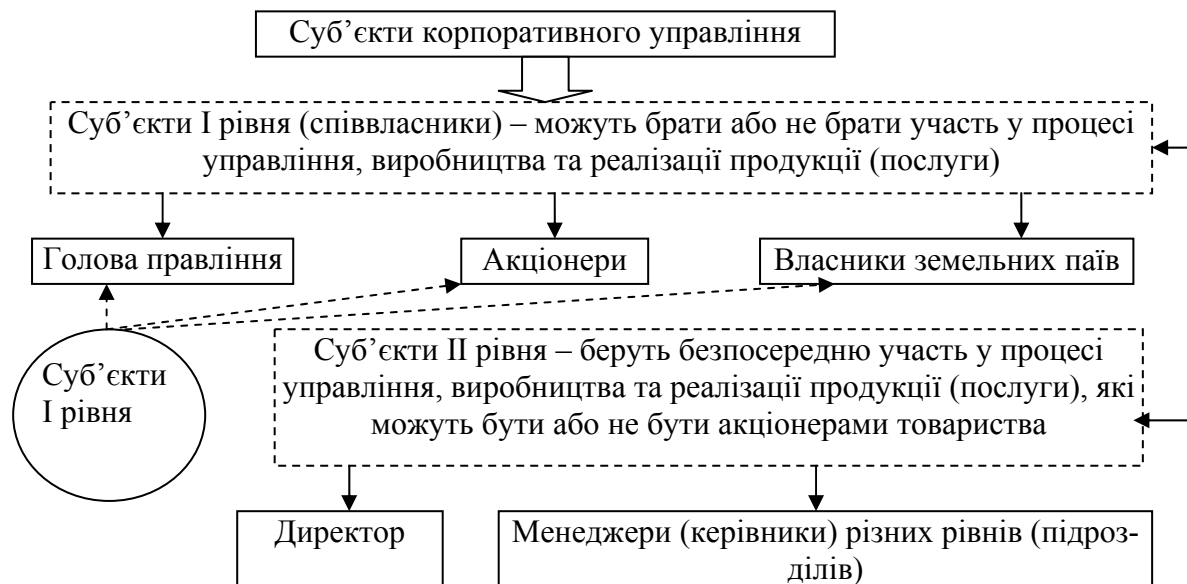

Рис. 3. Структурна модель рівнів корпоративного управління підприємств агропромислового комплексу

Джерело: розроблено автором

До суб'єктів корпоративного управління II рівня доцільно віднести працівників підприємства, які беруть безпосередню участь в управлінні, виробництві та реалізації продукції. При цьому вони можуть і не бути акціонерами товариства (наймані робітники, у тому числі сезонні працівники, практиканти). Така структуризація рівнів корпоративного управління в агропромисловому комплексі сприятиме ефективному розмежуванню функцій управління, формуванню дієвого мотиваційного механізму.

Висновки. Корпоративна власність – це одна з форм поєднання індивідуальної та колективної її видів. З огляду на це корпоративне управління має низку особливостей, які суттєво проявляються в агропромисловому комплексі. Насамперед ці характерні риси пов'язані з використанням земельних паїв, недосконалим інститутом власності у процесі використання та розпорядження засобами та предметами праці в даній галузі, складностями управління та створення корпоративної структури.

Для підвищення ефективності корпоративного управління в агропромисловому комплексі доцільно чітко структурувати рівні управління, окремо визначити суб'єктів, які є співвласниками (зокрема земельних паїв) і при цьому не обов'язково беруть участь у виконанні підприємницьких функцій; та безпосередніх учасників управлінського процесу, які не обов'язково є акціонерами.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають в обґрунтуванні моделі корпоративного управління в агропромисловому комплексі.

Список використаних джерел:

1. Бурачек І.В. Моделі корпоративного контролю в акціонерних товариствах / І.В. Бурачек, В.В. Свіцельська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2012. – № 1. – С. 42-45.
2. Давиденко Н.М. Фінансові аспекти корпоративного управління / Н.М. Давиденко // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: Науковий збірник. – 2008. – № 4. – Т. 1. – С. 156-165.
3. Івасів І.Б. Корпоративне управління у фінансових інститутах у структурі глобального фінансового регулювання / І.Б. Івасів // Проблеми і перспективи розвитку банків-

ської системи України : Збірник наукових праць. – 2011. – № 31. – С. 312 – 321.

4. Пікуль Н.Г. Актуальні питання розвитку корпоративного управління в Україні / Н.Г. Пікуль // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : Збірник наукових праць. – 2012. – № 34. – С. 239 – 247.

5. Статистичний щорічник України за 2011 р. / За ред. О.Г. Осауленка. – К. : ТОВ “Август Трейд”. – 2012. – 559 с.

Рецензент: д.е.н., доцент Писаренко В.В.

УДК: 338.432(477.75)

НЕКОТОРЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ЭКОНОМИКЕ СОВРЕМЕННОГО АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА АР КРЫМ

Сафонов В.А., к.э.н., доцент

ЮФ НУБиП Украины «Крымский агротехнологический университет»

Раскрыты закономерные изменения в экономике сельского хозяйства и пищевой промышленности, обусловленные становлением рыночных форм хозяйствования. Сделаны аналитические выводы.

Appropriate changes are Exposed in agrarian economics and food retail industry, conditioned becoming of market forms of management. Analytical conclusions are done.

Постановка проблемы. Украина встретила двадцатилетие своей независимости как государство, целенаправленно развивающее свою экономику на формирование социально-ориентированного хозяйства.

Анализ последних исследований и публикаций. В экономической литературе появились публикации, в которых подводятся итоги этого исторического этапа развития страны. Так, отмечается, что «...благодаря системным реформам, начатым в Украине впервые за 20 лет, экономика государства выходит из кризиса. Крым занимает лидирующие позиции по ряду показателей экономического развития среди регионов Украины» [1].

Эта публикация наполнена необоснованным оптимизмом и не отражает глубины проведенных реформ. В другой публикации подчеркивается, что «... все не так хорошо, но могло быть и хуже. Лучшее за минувшие 20 лет – это построение экономики, похожей на рыночную» [2]. Клименко А. и Гучакова Т. подчеркивают, что Крым имел функцию крупнейшего «консервного цеха» СССР, производившего весомую долю рыбных, фруктовых и овощных консервов, вина и т.п. Почти все это в 1990-е годы самоликвидировалось в результате стихийных рыночных процессов. Крымская экономика в прошедшие 20 лет «предпочитала» стихийную реструктуризацию на фоне сохранения большой химии» [3]. В этой аналитической статье авторы несколько односторонне освещают роль сельского хозяйства Крыма. Слюсаренко О. давая оценку двадцатилетия независимости Украине и характеризуя сельское хозяйство Крыма пишет, что «...состояние сельского хозяйства Украины и Крыма по уровню техники и технологий отстает от передовых стран на 20-30 лет» [4]. Разумеется, это только первые публикации, в которых авторы пытаются осознать серьезные сдвиги, которые произошли в экономике сельского хозяйства Крыма за первые два десятилетия. Все это побудило нас исследовать данную проблему.

Постановка задания. Цель настоящей статьи раскрыть позитивные сдвиги и негативные последствия реализации экономических реформ в сельском хозяйстве АР Крым и сделать аналитические выводы.